

Grote inventarisaties

Arnout-Jan Rossenaar, Bart Vreeken & Baudewijn Odé

Inventarisatie 'De Scheelhoek'

Net als in voorgaande jaren is ook in 2003 weer een terrein van Natuurmonumenten geïnventariseerd. Het betreft 'De Scheelhoek' op Goeree, een drooggevalle plaat aan het Haringvliet. Een belangrijk deel van het terrein wordt gevormd door een uitgestrekt rietland, waarin Echte heemst (*Althaea officinalis*) algemeen voorkomt (Fig. 1). Enkele delen worden gemaaid of begraasd en zijn opener van structuur. Tot de bijzondere soorten behoren Zilte zegge (*Carex distans*), Addertong (*Ophioglossum vulgatum*) en Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*). Heel anders zijn de oevervegetaties langs het Haringvliet. Hier komen vegetaties voor met diverse Rode-Lijstsoorten, waaronder Geelhartje (*Linum catharticum*), Sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*), Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) en Dwergbloem (*Anagallis minima*).

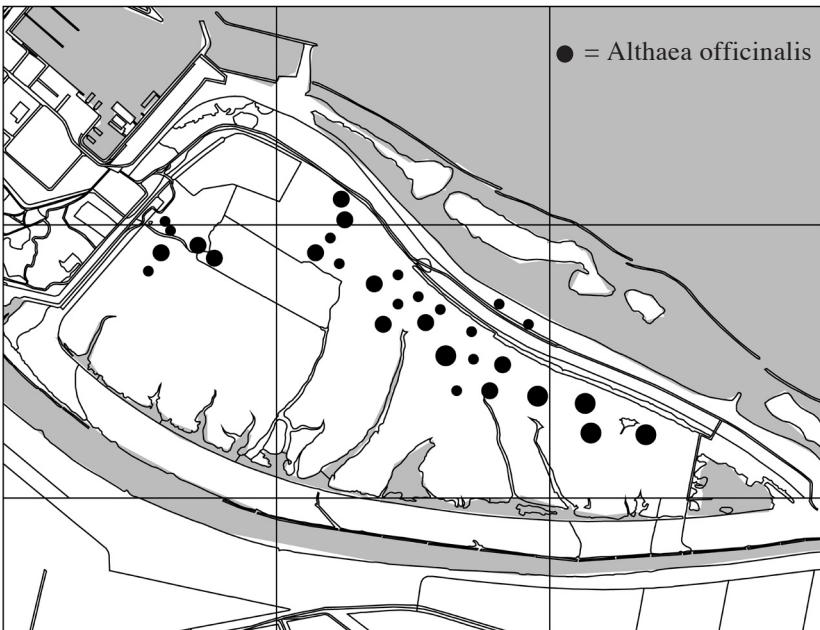

Fig. 1. Verspreiding van Echte heemst (*Althaea officinalis* L.) in de Scheelhoek in 2003.

Groningen

In opdracht van de provincie Groningen zijn 32 km-hokken onderzocht in verschillende delen van de provincie, onder andere in het Westerkwartier, bij Haren en in Westerwolde. Het betrof een totaalinventarisatie en een aandachtsoortenkartering. De eerstgenoemde gebieden behoren tot de rijkste delen van de provincie. In deze gebieden liggen overgangen tussen verschillende grondsoorten, en op veel plaatsen is sprake van kwel. In de sloten komt dit tot uitdrukking in het veelvuldig voorkomen van kwelindicatoren, zoals Holpijp (*Equisetum fluviatile*), Lidsteng (*Hippurus vulgaris*) en Waterviolier (*Hottonia palustris*). Vooral in de reservaten groeien ook veel zeggesoorten. Op enkele plekken is Draadzegge (*Carex lasiocarpa*) gevonden. Noordse zegge (*Carex aquatilis*) kon maar op één plaats teruggevonden worden.

Vegetatie- en soortenkartering 'Staverden'

FLORON heeft in 2003 in opdracht van het Gelders Landschap een vegetatie- en florakartering uitgevoerd ten behoeve van de beheerplanopstelling. Het landgoed Staverden, nabij Ermelo, is ongeveer 700 hectare groot. Het is een gevarieerd gebied bestaande uit bossen, grasland, akkers en kleine heideterreinen. 'Staverden' is vooral beroemd vanwege de Staverdensche beek die hier van zuid naar noord doorheen stroomt. Behalve de eigenlijke beek zijn er nog diverse zijbeekjes aanwezig.

Bijna alle beekjes en waterlopen zijn door de mens gegraven of aangelegd. Langs de beekjes bevinden zich op heel veel plekken groeiplaatsen van Dubbelloof (*Blechnum spicant*) en Wijfjesvaren (*Athyrium filix-femina*). Op enkele plekken zijn Duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*) en Waterviolier (*Hottonia palustris*) gevonden.

De bossen op de iets rijkere gronden, met name het landgoedbos rond het kasteel, bestaan grotendeels uit Beuken-eikenbos (Fago-Quercetum) met een rijke ondergroei van Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Bosklaverzuring (*Oxalis acetosella*) Veelbloemige salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*), Kruipend zenegroen (*Ajuga reptans*) en Dalkruid (*Maianthemum bifolium*). Op de armste gronden bestaat het bos uit Eiken-berkenbos (Betulo-Quercetum roboris), op droge plaatsen gedomineerd door veel Blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*) en Bochtige smele (*Deschampsia flexuosa*) en op vochtige plaatsen door Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*).

Bijzonder is het voorkomen van beekbegeleidend nat elzenbroekbos (Carici elongatae-Alnetum) met Dotterbloem (*Caltha palustris*), Pluimzegge (*Carex paniculata*) en op een enkele plaats ook Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*). Op meer door regenwater beïnvloede plaatsen bevindt zich veenmosrijk berkenbroek (Carici curtae-Betuletum), hier groeit plaatselijk Sterzegge (*Carex echinata*).

Tot de fraaiste stukken van 'Staverden' behoren twee kleine beekbegeleidende hoogveentjes met veel Beenbreek (*Narthecium ossifragum*), Veenbes (*Oxycoccus palustris*), Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), Ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*), Wilde gagel (*Myrica gale*) en Snavelzegge (*Carex rostrata*). Aan de noordzijde van het gebied bij de Stakenberg bevindt zich nog een droge heidevegetatie met lokaal Kraaihei (*Empetrum nigrum*) en een fraai ontwikkeld Jeneverbesstruweel.

De bloemrijke beekbegeleidende graslanden bestaan uit vrij droge vormen van het dotterbloemhoiland (*Calthion palustris*) met Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Kale jonker (*Cirsium palustre*), Holpijp (*Equisetum fluviatile*) en Dotterbloem (*Caltha palustris*). Op de natste plaatsen bevindt zich een Kleine zeggenvegetatie (Parvocaricetea) met Moerasviooltje (*Viola palustris*), Riet (*Phragmites australis*), Wateraardbei (*Potentilla palustris*) en Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*).

Ten zuiden van de Staverdense Leemputten (niet onderzocht, want eigendom van de gemeente Ermelo) is recent de bouwvoor van een landbouwperceel afgegraven. Hoewel het merendeel van de vegetatie nu nog overwegend uit algemene akkeronkruiden bestaat, zijn er al exemplaren van Struikhei (*Calluna vulgaris*) gevonden. In een slenk aan de oostzijde van het afgeplagde terrein zijn Waterpostelein (*Lythrum portula*) en Duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*) aangetroffen.

Maaskaden

Er is ruim 30 km Maaskade geïnventariseerd in de omgeving van Gennep, Venlo en Roermond. Deze kaden staan op de nominatie om te worden opgehoogd of verzwaaard. De Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) heeft de opdracht van Rijkswaterstaat aangenomen om van diverse soortengroepen de wettelijk beschermde soorten in kaart te brengen.^{1 2} FLORON heeft de beschermde planten en Rode-Lijstplanten in kaart gebracht en adviezen opgesteld om bij de ingrepen rekening te kunnen houden met de aanwezigheid van deze soorten.

Op veel plaatsen zijn de kaden intensief in gebruikt. Soms zijn ze recent ingezaaid. Vaak ook worden herbiciden gebruikt om distels en brandnetels te bestrijden. Dit beheer leidt tot soortenarme graslandvegetaties. De meest algemene beschermde soort bleek het Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*), die zelfs op recent verhoogde kaden is aangetroffen. In het Niersdal lijken ook Knolribzaad (*Chaerophyllum bulbosum*) en Aardaker (*Lathyrus tuberosus*) een voorkeur te hebben voor recent verhoogde dijken.

Meer bijzonder zijn de vondsten van Dichte bermzegge (*Carex muricata*) en Tripmadam (*Sedum reflexum*). Heel apart is de vondst van Spindotterbloem (*Caltha palustris* subsp. *araneosa*) op de oever van de Maas bij Roermond. Spindotterbloem groeit hier tussen de stortsteen op een plaats waar Gewone dotterbloem (*C. palustris* subsp. *palustris*) niet gauw te verwachten is. Hoe een soort uit het zoetwatergetijdengebied zo ver stroomopwaarts langs de Maas terechtkomt is onverklaarbaar.

Amsterdamse Bos

In het Amsterdamse Bos is vegetatieonderzoek uitgevoerd langs natuurvriendelijke oevers en in een gebied met begrazing. Het onderzoek vormt een vervolg op onderzoek van FLORON uit 1998 en 1999. In de begraasde graslanden heeft op veel plaatsen een verschuiving in de soortensamenstelling plaatsgevonden. Dit heeft echter niet geleid tot hogere soortenaantallen. Vermoedelijk is de autonome ontwikkeling van even groot belang als de invloed van de begrazing. Langs afgegraven oevers is wel vaak een toename van het aantal soorten te constateren. Na de pionierfase loopt het soortenaantal weer terug, en vindt een toename plaats van

ruigtesoorten, bomen en struiken. De uiteindelijke soortensamenstelling wordt bepaald door het beheer en de gebruiksintensiteit.

Inventarisatie van stadsparken in de gemeente Leiden in 2003

De Vereniging Onderzoek Flora en Fauna is door de gemeente Leiden verzocht om een omvangrijke inventarisatie van de stadsparken uit te voeren in 2003. De coördinatie van de inventarisatie was in handen van FLORON. Het ging in totaal om een inventarisatie van 10 terreinen, bestaande uit 8 parken en twee begraafplaatsen. Onder de geïnventariseerde parken bevonden zich de Leidse Hout en het grote polderpark 'Cronesteyn'.

In alle terreinen zijn de broedvogels, hogere planten, dagvlinders en libellen onderzocht. In vier stadsparken zijn tevens amfibieën, vissen, vleermuizen, kleine zoogdieren en paddenstoelen geïnventariseerd. De inventarisaties werden uitgevoerd door professionele medewerkers van de volgende organisaties: SOVON, FLORON, Eis-Nederland/De Vlinderstichting, RAVON, VZZ en NMV.

In de parken werden lijsten gemaakt van de aangetroffen soorten en werd de vindplaats van bijzondere aandachtsoorten op kaart ingetekend.

De inventarisatie heeft een grote hoeveelheid gegevens opgeleverd. De gemeente Leiden weet nu goed welke dieren en planten er in de parken voorkomen. Er zijn diverse zeldzame en/of bedreigde organismen aangetroffen.

In de km-hokken waarin zich de parken bevonden zijn bij FLORON ruim 5000 waarnemingen van vaatplanten uit FlorBase bekend met in totaal 673 soorten. Tijdens de inventarisatie van de 10 parken en begraafplaatsen zijn in totaal 420 soorten vaatplanten aangetroffen, waaronder diverse bijzondere soorten. In Cronesteyn is vooral de zogenaamde moerastuin van belang, met een massaal voorkomen van Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en daarnaast Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*), Koningsvaren (*Osmunda regalis*) en Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*). In het parkbos groeit veel Daslook (*Allium ursinum*). De Leidse Hout heeft een goed ontwikkelde stinsenflora met voorjaarsplanten als Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Vingerhelmbloem (*Corydalis solida*) en veel Daslook.

Opmerkelijk is het voorkomen van Grote keverorchis (*Listera ovata*) langs de rand van de begraafplaats op het voormalige landgoed Rhijnhof. Op de graven groeit hier in kleine aantallen Weidegeelster (*Gagea pratensis*).

Naast de wilde planten zijn in de parken ook veel verwilderde soorten gevonden, waaronder Wilde akelei (*Aquilegia vulgaris*), Ruig klokje (*Campanula trachelium*), Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) en Herfsttijloos (*Colchicum autumnale*).

De gegevens zullen worden gebruikt bij het beheer van de parken, voor de ontwikkeling van de Leidse Ecologische Structuur en voor de opzet van een monitoring- of volgsysteem voor stadsnatuur in Leiden.

1. M.J.T. van der Weide (red.). 2003. Actualisatie natuurwaarden Lateraalkanaal West. (LB 7245, VOFF projectnummer 2002.11). VOFF, Nijmegen.
2. M.J.T. van der Weide (red.). 2003. Actualisatie natuurwaarden Maaskaden Roermond, Venlo en Gennep/Middelaar. (LB 7239, VOFF projectnummer 2002.10). VOFF, Nijmegen.